

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ МД – 5А120201 – 2.04

2017 йил “18” 08

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2017 йил “24” 08

ИЛМИЙ-ТЕХНИКАВИЙ МАТНЛАР ТАРЖИМАСИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	100000	– Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси:	120000	– Гуманитар фанлар
Магистратура мутахассислиги:	5А120201	– Қиёсий тилшунослик, лингвистик таржимашунослик (роман-герман тиллари)

Тошкент – 2017

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил “24” августдаги “603”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2017 йил “18” августдаги 4-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Н.М. Қамбаров – ЎзДЖТУ, “Таржимашунослик назарияси ва амалиёти” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди.
- З.Қ.Тешабаева – ЎзДЖТУ, “Таржимашунослик назарияси ва амалиёти” кафедраси катта ўқитувчиси.
- Сирожиддин Рауф – Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси “Шарқ юлдузи” журнали бош муҳаррири.

Такризчилар:

- М.Ахмедов – Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси
(*кадрлар истеъмолчиси*).
- У.Азизов – Чет тилларни ўқитишнинг инновациявий методикаларини ривожлантириш Республика илмий-амалий маркази директори.
- Э.Д. Муратова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2017 йил “28” июндаги 5-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Ушбу дастур илмий-техникавий таржима асослари ва турлари, термин тушунчаси, терминлар таснифи ва уларни таржима қилиш масалалари ва усуллари, матн хусусияти, таржима жараёнининг асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари, неологизмлар, интернационал сўзлар ва таржимадаги “сохта дўстлар” масалалари, таржима жараёнидаги лексик, грамматик ва стилистик қийнчиликлар кўриб чиқилади. Мазкур фан магистрантларга она тили ва чет тиллардан илмий-техникавий матнларни оғзаки ва ёзма равишда таржима қила олиш, мавжуд таржималар сифатини аниқлаш, малака ва кўникмаларни, илмий-техникавий матнлар таржимасининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида чуқур маълумот беради.

Илмий-техникавий матнлар таржимаси ва таҳлили илмий услубдаги материалларни ёзма таржима қилиш кўникмаларни ривожлантиришни назарда тутди. Курс якунида магистрант таржима қилинган матнни таҳлил қилиш, таржиманинг умумий йўналишини танлаш, таржима талқинини амалга ошириш, таржима матнини таҳрир қилиш, терминларни тўғри танлаш малакаларига эга бўлади. Чет, ўзбек ва рус тилларининг тузилиши ва техникавий матнларда қўлланиладиган тил воситаларини янада чуқурроқ ўрганишга туртки бўлади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Фаннинг мақсади - илмий техникавий матнлар таржимаси назарияси ва амалиётига оид фундаментал маълумотларни бериш, жаҳон олимларининг ушбу соҳасга оид илмий изланишлари билан таништириш.

Фаннинг вазифаси – илмий услуб хусусиятларини, илмий термин тушунчаси ва терминлар тизими, терминлар маъно жиҳатидан таснифи, терминларни турларини ҳақида билим бериш, таржимада термин ва контекст боғлиқлиги, шу билан бирга илмий-техникавий матнлар таржимасида умумий ва жузъий муаммоларни фарқлаш ва таҳлил қилиш, таржима қилинган илмий-техникавий матнларни таҳрир қилиш, илмий-назарий матнларни таржимасида кўп учрайдиган лексик, грамматик ва услубий хатоларни бартараф қилиш йўллариини ўргатишдан иборат.

Фан бўйича магистрантларнинг билим, кўникма ва малакаларига кўйидаги талаблар қўйилади. **Магистрант:**

- илмий-техникавий матнлар таржима назариясига оид фундаментал билимлар асосларини;
- илмий услубнинг хусусиятларини;
- илмий-техникавий матн турларини фарқлашни;
- таржима қилиш усуллариини билиши илмий-техникавий матнлар таржимасида қўллай олиши лозим.

Шунингдек,

- турли илмий-техникавий матнларда лисоний, структурал-мазмуний хусусиятлар ва таржима қийинчиликларни англаш;
- турли илмий-техникавий матнларни бир тилдан иккинчи тилга таржима қилишда амалий тажрибага эга бўлиш;
- илмий-техникавий матнларни таржима қилиш соҳасида олинган билим, малака ва кўникмаларни ўқув ва касбий фаолият жараёнида қўллаш;
- ўзбек ва чет тилдаги илмий услубни фарқлаш, таҳлил қилиш ва натижаларни таржима жараёнида қўллаш;
- термин тушунчаси, терминлар таснифи ва уларни таржима қилиш масала ва усуллари ўрганиш;
- илмий-техникавий матнларни таржима қилишда “таржимоннинг сохта дўст” сўзларини аниқлаш;
- илмий-техникавий матнларда учрайдиган неологизмларни тузилиши, ҳосил бўлиши ва таржима қилишни билиш;
- турли матнларни лексика-семантик таҳлил қилишни ўрганиш;
- матндаги грамматик қонуниятларини аниқлай билиш;
- оғзаки ва ёзма илмий таржима услубларини эгаллаш;
- чет тилидан она тилига ва аксинча она тилидан чет тилига илмий-техникавий терминларни ишлатиб, эркин таржима қилиш кўникма ва малакаларига эга бўлиши керак.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-модул. Фанга кириш

Илмий-техникавий матнлар турлари. Илмий-техникавий луғатлар. Термин ва терминлар тизими тушунчаси. Илмий-техникавий терминларнинг тузилиши. Илмий-техникавий матннинг лисоний хусусиятлари (терминлар, фразеологик, грамматик). Илмий-техникавий матнларда қисқарма, ўлчов ва вазн бирликлар тизими. Илмий-техникавий матнлар таржимасига қўйиладиган талаблар. Терминларнинг морфологик тузилиши. Термин бирликларининг уч турини таснифи. Термин бирликларини аниқловчи компонентларининг хусусиятлари. Термин бирликларини тузилишининг хусусиятлари. Термин ва контекст ўзаро боғлиқлиги. Термин бирликларининг таржима қилиш усуллари. Илмий-техникавий матнларда неологизмларни ҳосил бўлиши (аффиксация, конверсия, сўз яшаш, қисқартмалар). Илмий-техникавий матнларда неологизмларни таржима қилиш усуллари.

2-модул. Илмий-техникавий матнлар таржимаси ва таҳлили фани предмети

Илмий-техникавий матнлар таржимасига оид асосий тушунчалар, йўналишлар ва янги замонавий услублар ҳақида маълумот. Дунё олимларининг фан ривожига қўшган ҳиссаси ва халқаро алоқалар

ўрнатилишда илмий-техникавий матнлар таржимасининг ўзига хос ўрни. Илмий-техникавий матнлар таржимасига қўйиладиган талаблар.

3-модул. Илмий-назарий адабиётлар

Илмий-техникавий луғатлар. Илмий-техникавий матн турлари. Илмий-назарий адабиёт (монография, илмий тўпламлар, мақола, тезис, рецензия ва ҳ.к.), илмий-техникавий матнлар, илмий-техникавий оммабоп адабиёт. Лексикографик манбалардан фойдаланиш йўллари. Илмий-назарий матнлар таржимасида тематик, махсус ва лингвистик луғатлардаги маълумотлардан фойдаланиш йўллари. Бир ва кўп тилли луғатлар ҳамда илмий-техникавий ва энциклопедик луғатлардан фойдаланиш.

4-модул. Илмий-назарий адабиётларнинг (ИТМ) лисоний хусусиятлари

Илмий-техникавий матнларнинг куйидаги хусусиятлари тушунтирилади: а) терминлар хусусиятлари; б) фразеологик хусусиятлари; в) грамматик хусусиятлари. Ўзбек, рус ва чет тиллардаги матнлар мисолида эгаллаган назарий билимлар асосида таҳлил қилиш ўргатилади.

5-модул. Илмий-техникавий қисқартмалар. ИТМ ўлчов бирликлари

Илмий-техникавий матнларга хос бўлган расмий, стандарт ўзгартириб бўлмас қисқартма сўзлар - акроним ва аббревиатура ўрганилади. Ҳорижий мамлакатларда ўлчов бирликлари ва ҳалқаро СИ тизимидан фарқланиши ва таржима муаммолари.

6-модул. Илмий термин тушунчаси

Илмий-техникавий терминлар тушунчаси ва тузилиши. Терминларнинг морфологик, фразеологик, лексик хусусиятлар. Терминлар маъноси ва таржимаси. Терминлар классификацияси ва уларни таржима қилиш масалалари ва усуллари, илмий-техникавий матн хусусияти, термин ва контекст ўзаро боғлиқлиги, таржима жараёнининг асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари. Термин турлари: содда, мураккаб ва термин бирикмалари.

7-модул. Термин бирикмалари

Термин бирикмаларининг уч тури. Термин бирикмалари тузилиши, аниқловчи компонент жихатидан таснифланиши (маълум бир жиҳознинг тузилиши, шакли, фаолияти, ишлаши, ҳолати, моҳияти ва ҳ.). Термин бирикмалари асосий қийнчиликларини аниқлай олиш ва уларни бартараф этиш воситалари.

8-модул. Термин ва терминлар тизими

Маълум бир соҳага тегишли бўлган терминларни терминлар тизимига бирлашиши. Бир хил хусусиятларига кўра гуруҳланиши. Турли соҳаларда ишлатиладиган умумий техник ва бир фан ёки техника доирасида қўлланиладиган махсус техник терминлар.

9-модул. Илмий-техникавий терминлар таржимаси

Умумий таржима назариясида қўлланиладиган таржима усулларининг илмий-техникавий терминлар ва термин бирикмалари таржимасида ишлатилиши. Таржима қилиш тартиби.

10-модул. Неологизм терминлар. ИТМ неологизмларнинг пайдо бўлиши

ИТМ неологизмлар тушунчаси, этимологияси, ясалиши (аффиксация, конверсия; сўз яшаш, қисқартма) тушунтирилади. Неологизмларни таржима қилиш муаммолари. Интернационал сўзлар ва таржимадаги “сохта дўстлар” масалалари.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотларда турли илмий луғатлар, энциклопедия ва бошқа маълумотлар ва ахборотлар мажмуига таянган ҳолда илмий-назарий таржима амалга оширилиши лозим. Магистрантларнинг илмий-техникавий матнлар таржимаси жараёнида грамматик трансформация: сўз таркибининг ўзгариши, сўз туркумлари ва гап бўлақларини алмаштиришга сабаб бўладиган омиллар ҳақида тақдимот тайёрлашларига алоҳида аҳамият қаратилади.

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

- ◆ Илмий-техникавий терминларнинг тузилиши.
- ◆ Илмий - техникавий матнлар.
- ◆ Илмий- техникавий адабиётлар.
- ◆ Илмий- техникавий матнларнинг (ИТМ) лисоний хусусиятлари.
- ◆ Илмий- техникавий қисқартмалар.
- ◆ Илмий- техникавий терминлар ўлчов бириклари.
- ◆ Илмий термин тушунчаси.
- ◆ Термин бирикмалари.
- ◆ Термин ва терминлар тизими.
- ◆ Илмий қолип сўзлар (клише) таржимаси.
- ◆ Неологизм терминлар.
- ◆ Илмий- техникавий терминлар неологизмларининг пайдо бўлиши.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Илмий-техникавий матнларнинг таржимасида учрайдиган грамматик, лексик, фразеологик, стилистик қийинчиликлари бўйича маълумот тўплаш, чет тили, она тили ва рус тилини қиёслаш ҳамда унинг натижаларини

таржимада қўллаш, икки, уч ва кўп тилли илмий - техникавий луғатлар билан ишлаш, илмий-техникавий таржиманинг ютуқ ва камчиликларни аниқлаш, илмий-техникавий матнларни ёзма таржима қилиш ва тақдим қилиш, илмий-техникавий таржимоннинг “сохта дўстлар” рўйхатини тузиш, турли техникавий глоссарийлар тузиш фан бўйича мустақил таълим мазмунини ташкил этади.

Мустақил таълим қуйидаги мавзуларда ташкил этилади:

- Машинасозлик ва муҳандислик соҳаларига оид илмий матнлар таржимаси.
- Тиббиёт соҳасига оид илмий матнлар таржимаси.
- Кимё ва фармакология соҳаларига оид илмий матнлар таржимаси.
- Интернационал сўзлар ва таржимада “сохта дўст” масалалари.
- Илмий матнларда неологизмлар таржимаси.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

Асосий адабиётлар

1. Борисова Л.И. Лексические особенности англо-русского научно-технического перевода. - Учебное пособие. - М.: МПУ, 2012.
2. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы. - Учебное пособие. - М.: Изд-во «Попурри», 2010.

Қўшимча адабиётлар

3. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 485 б.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
7. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.

8. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.
9. Борисова Л.И. Перевод неологизмов с английского языка на русский в научно-технических текстах. / Л.И. Борисова. - М.: ВЦП, 2011.

Интернет сайтлари

10. <http://linguists.narod.ru/downloads.html>
11. <http://www.durov.com/study/1126965784-307.html>
12. <http://youreng.narod.ru/teoper.html>
13. <http://tpot.ru/index.html>
14. <http://www.langinfo.ru>
15. <http://www.lingvoda.ru/forum/actualthread.aspx?bid=2&tid=244>
16. <http://www.twirpx.com/rss/category/4175/>
17. <http://www.twirpx.com/file/311224/>
18. <http://www.twirpx.com/file/847903/>
19. <http://www.uz-translations.net>
20. http://www.booksbooksbooks.ru/index.php?option=com_content&view=category&id=1&Itemid=3
21. <http://www.peterlang.com/index.cfm?event=cmp.ccc.seitenstruktur.detailseiten&seitentyp=produkt&pk=41195&concordeid=57574>